

Tudományos ülések, konferenciák

Arcok és eszmék a nyugati magyar irodalomban
Lugano, 1988. október 12–16.

A Svájci Magyar Irodalmi és Képzőművészeti Kör (korábban: Svájci Magyar Irodalom- és Könyvbarátok köre) tanulmányi napjait jó évtizede az igényesség jellemzi. A különböző témaköröket (irodalom, történelem, politika) egybefogó konferenciák, amelyeken általában az illető kérdéscsoportot jól ismerő szakemberek tartanak előadásokat, azért is érdekesek, mert nyitottak: mindenki részt vehet rajtuk – akár aktívan is –, aki egy kicsit is közel érzi magához a fölvetett témát. Az elhangzott előadások rendszeresen kötetbe gyűjtve megjelennek, hogy csak a legnevezetesebbet, a Hungarológiai Értesítőben is ismertetett előadássorozatot említssem. (*Magyar Mérés – A magyarság szellemi élete a II. világháború után, 1945–1980*; I. kötet: *A magyarországi szellemi élet harminc éve, 1948–1978*; II. kötet: *Nyugati magyar kulturális élet a II. világháború után, 1945–1979*; III. kötet: *A kisebbségben élő magyarság kulturális élete a II. világháború után. 1945–1980* – a három kötet külön-külön és egybegyűjtve is megjelent.) A neves előadók névsora – Bogyay Tamás, Borbándi Gyula, Csermohorszky Vilmos, Dénes Tibor, Ferdinandy Mihály, Gosztonyi Péter, Hanák Tibor, Határ Győző, Illyés Elemér, Juhász László, Kabdebó Tamás, Novák Mária, Ölvedi János, Piazza Péter, Révész László, Saáry Éva, Skultéty Csaba, Veress Dániel – arra enged következtetni, hogy a SMIKK komolyan veszi hivatását: előadásaival, tanulmányaival az egyetemes magyar irodalmat és művelődéstörténetet is szolgálja.

1988 őszén sem volt másképp. Sőt, az *Arcok és eszmék a nyugati magyar irodalomban* című előadássorozatnak különös jelentőséget kölcsönzött az év elején Magyarországon lezajlott vita (Élet és Irodalom), amely Béládi Miklós–Pomogáts Béla–Rónay László *A nyugati magyar irodalom 1945 után* című könyve kapcsán itthoni és külföldi álláspontokat ütköztetett. Érdekes, hogy ez a sokszor személyeskedésekbe torkolló eszmecsere Luganóban – noha az egymással szögesen szemben állók közül (Pomogáts–Csermohorszky, Pomogáts–és e sorok írója) többen is részt vettek a konferencián – nem folytatódott tovább; pontosabban: továbbgyűrűzött, de előadások formájában megmaradt a tudományosság szintjén. A tanulmányi napoknak külön színtöltő volt, hogy volt aki hangszalagon (Sztáray Zoltán), volt aki „színészeket” (Csiky Ágnes Mária), illetve kollégáit foglalkoztatva (Fáy István, Csepelyi Rudolf) közölte mondanivalóját. A tanulmányi napok alaphangját az Új Látóhatár két szerkesztőjének, Sztáray Zoltánnak és Borbándi Gyulának tanulmánya adta meg. Sztáray Zoltán (*Mi is hát a nyugati magyar irodalom?*) a nyugati magyar irodalomról mint dzsungelről beszélt, hangoztatva: e képződmény egyszerű, soha meg nem ismétlődő jelenség. Az irodalom és irodalompolitika berkeiben jól tájékozott szerző esszéjében egyszerre kétfelé is vágott: megrögtta a hazai „tudományosságot”, illetve azokat, akiknek a szemében a nyugati magyar irodalom nem érték (a Kossuth Klub-vitája), és fájdalmasan

beismerve a nyugat közönyét, az olvasók érdektelenségét – „az Új Látóhatár amerikai előfizetőinek fele nem olvassa a folyóiratot” – megállapította: ha az olvasókon múlna, híre-hamva sem volna a nyugati magyar irodalomnak.

„Van-e önismeretünk?” – kérdezte Borbándi Gyula *A nyugati magyar irodalom értékudata és önismerete* című előadásában, miközben sorra vette az egyetemes magyar irodalom központjait („leghátrányosabb helyzetben a romániai központok vannak”), és nyugtázta a hazai befogadás eredményeit (e megújulási folyamat eredménye Faludy György magyarországi előadókörútja is). Borbándi leszögezte: „nem kielégítő a nyugati magyar irodalom kritikai tevékenysége”; s e megállapítását többek közt azzal indokolta, hogy Gombos Gyula Szabó Dezső-monográfiája csak a megjelenés után 2 évre kapott igazi megnéretést. Nyugtalan kérdései – „vajon a mi értékrendszerünkben is csak az alkotók esztétikai megnérese dönt?”; „vajon a nyugati magyar irodalomnak nincsenek tabui?” stb. – önismeretet gazdagító, továbbgondolásra ösztönző próbák.

Hosszabb kutatómunkára épültek azok az összefoglaló igényű tanulmányok, amelyeknek szerzői egy-egy műfajt vettek bonckés alá. Sárközi Mátyás ragyogó áttekintése (*Útrakelt Odüsszeuszok – Nyugati magyar líra*) egyben poétákra szabott stíluselemzés is, a számkivetés költőinek csoportosítása a megélt élmény alapján. Minden szava találó, s olyan lírikusokról is sokat mond, akiket itthon nem életművüknek megfelelően értékelt a kritika (Bikich Gábor, Csokits János). Csiky Ágnes Mária (*Expedíció egy fölterképezetlen területen*) a nyugati magyar drámát – az összes közül talán a legmostohább műfajt – vizsgálta (a drámarészletek fölolvadásában Széll Ilona és Csipkés Attila volt segítségére) átvilágító, lényeglátó erővel. Az előadás kevésbé ismert alkotók (Pohárnok Jenő) bemutatása mellett nagy teret szentelt a valódi drámaíróknak, ezek közül is a középpontba állítva Határ Győzőnek, az egyetemes magyar irodalom számára sem lebecsülendő drámaköltészetét. (Az előadás egyetlen szépséghibája, amiről a szerző természetesen nem tehet: az előadó saját drámaköltészetét nem értékelhette, holott – jegyezzük meg – a *Medvetánc*, a *Titkos krónika* és a *Mónár Anna* a nyugati magyar dráma legjobb teljesítményei közé tartozik.)

Lökkös Antal (*Főképp a humor taglalása veszélyes – Van-e humor a nyugati magyar irodalomban?*) meggyőzően – s érthető: percről-percre kacajt kiváltva – bizonyította, hogy eme sajátos írói látásmód – hát még ha filozófiával is be van oltva – semmivel sem alantasabb, mint a „komoly” műfajok. Lökkös maga is kitűnő stílusparódiák írója, s hogy a humor egyszerre társadalomrajz, bírálat és fölüdülés – jól kiválasztott példái meggyőzően igazolták. (Lökkös művein kívül főképp Elekes Attila versei tartoznak ebbe a „szférába”.)

E sorok írója *A nyugati magyar irodalomkritika* című tanulmányának megállapításait a fontosabb nyugati magyar folyóiratok (Új Látóhatár, Irodalmi Újság, Katolikus Szemle, Magyar Műhely, Szivárvány, Arkánium, Nemzetőr) kritika-rovatának anyagára alapozta, s leszögezvén, hogy a nyugati magyar irodalomkritika értékben semmivel sem marad a széppróza és a líra mögött, szólt a letagadhatatlanul jelen lévő kritikusegyéniségekről is (Albert Pál, Hanák Tibor, Kibédi Varga Áron).

Pomogáts Béla *Nyugati magyar irodalom hazai szemmel – Mit várhatunk a nyugati magyar szellemi élettől* című elmélkedésében kitért a személyes találkozások hasznosságára, jöllehet előadásának középpontjában a nyugati magyar irodalom hazai be-

fogadásának az alakulása-változása állt. Csepelyi Rudolf (előadását Csipkés Attila és B. Szabó Péter olvasta föl) *Aurora Australia – A legmesszebbre került szó* című összefoglalója rendkívüli alapossgal mutatta be az ausztráliai magyar irodalmat és tudományos életet; viszont hátulütője az előadásnak, hogy olyan „alkotókat” is számon tart, akik közül jó pár a legnagyobb jóindulattal sem nevezhető írónak.

Az általánosabb jellegű elméleti, illetve egy-egy műfaj eredményeit rögzítő tanulmányok-esszék mellett föltétlen említésre méltók az író-portrék. Nem csupán azért, mert – részletesebb tárgyalással – szinte kiegészítik a fentebb említett tanulmányokat, hanem mert valamelyest pótolják a hiányzó pályaképeket. Fáy István forrásértékű tanulmányában (melyet Csemohorszky Vilmos olvasott föl) a költőfivér, a nálunk úgyszólván ismeretlen Fáy Ferenc keserű sorsára, mint líraalakító tényezőre mutatott rá, ismertetve a kortárs-elemzők: Ignótus Pál, Határ Győző, Márai Sándor stb. Fáyval kapcsolatos meglátásait. *A magyar Montaigne – Cs. Szabó László* című Kabdebó Tamás-előadás a nyugati magyar irodalom egyik legnagyobb esszéírójának törekvéseit, eredményeit méltatta, hangsúlyozván meghatározó szerepét az öt követő nemzedékekre, míg az NSZK-ban élő Bogyay Tamás a nemrég elhunyt kitűnő esszéista, a sokoldalúságáról ismert Dénes Tibor történész-arcát rajzolta meg pár markáns vonással, adózván a svájci író kutató-szenvedélyének.

Az előadásokat élénk vita követte, melyet az elnök, Saáry Éva vezetett; egyébként ugyancsak az ő szavaival nyitott és zárt a konferencia.

Az *Arcok és eszmék a nyugati magyar irodalomban* című előadás-sorozat a nyugati magyar sajtóban elég komoly visszhangot vert, B. Szabó Péter szerint mindvégig higgadt tárgyilagosság és alaposág jellemezte „a négynapos eszmecesterét” (Duna Tudósító, 1988. nov.–dec.). Ugyancsak ő vonta le a tanulságokat is: „1. van nyugati magyar irodalom, bár létezése véges lehet; 2. a nyugati magyar irodalomnak van önismerte és értéktudata, ami elsősorban a korrektúra szerep betöltésében rejlik, és ami leginkább adja sajátos karakterét; 3. ez az irodalom nem alacsonyabb és nem is magasabb rendű, mint a többközpontú (policentrikus) egyetemes magyar irodalom bármely ága; az alkotói szabadság birtoklása ellenére is ez az irodalom van a leghátrányosabb helyzetben, mivel létezéséhez hiányzik a fenntartó és ellenőrző szerepet betöltő olvasótábor és irodalmi intézményrendszer.”

Szakolczay Lajos

Hungarológiai konferencia

Brüsszel, 1988. november 17–20.

1988. november 17–20. között nemzetközi hungarológiai konferenciát tartottak Brüsszelben, az Institut Supérieur de l'État de Traducteurs et Interpretes (ISTI) épületében. A konferencia szervezése az intézmény tanárának, *Sass Kálmán*nak az érdeme, aki egyrészt megnyerte a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság (Association Internationale des Études Hongroises) támogatását, másrészt megszerezte a magyar Művelődési Minisztérium, a belga Oktatásügyi Minisztérium, a brüsszeli magyar nagykövetség, és egy sor más intézmény – köztük az Európai Közösség belgiumi kulturális megbízott-